

Kevätsara Salon seudulla

vuosina 1989–2024

MATTI VALTA

Suomessa vaarantuneeksi luokiteltu lounainen kevätsara, *Carex caryophyllaea*, on yleisimmillään ja runsaimmillaan Salon seudulla Varsinais-Suomessa. Etsin sitä laajalti vuosina 1989–1990 sen aikaisten Salon, Halikon, Muurlan ja Perttelin kuntien alueilta. Tuolloin toimitin usean vuoden ajan Salon Seudun Sanomiin artikkeleita luonnonkasveista, lähinnä lukijoiden havaintoja. Oma retkeily tuotti myös paljon tiedotettavaa, joten kasviretkeily oli mo-

nin tavoin antoisaa. Nykyisin mainitut kunnat on liitetty Salon kuntaan.

Palasin vuosien 1989–1996 kevätsarapaikoille vuonna 2024, etsien samalla mahdollisia uusia esiintymiä. Muutokset olivat 35 vuoden aikana hätkähdyttäviä ja yllättäviä. Maisema oli paikoin muuttunut voimallisesti. Laadin vertailuvan taulukon (s. 166–167), josta muutokset kevätsaran kannalta käyvät ilmi.

Sarat olen pyrkinyt laskemaan mahdollisimman huo-

lella yksilön tarkkuudella. Kyseessä ovat täysikasvuiset, useimmiten kukkivat kasvit.

Kevätsaran ekologiasta

Aiemmin olen tarkastellut kevätsaraa vanhasta asutuksesta hyötynään kulttuurilajina (Valta & Luoto 1991, Valta 2009). Kevätsara suosii vanhan, jopa rautakautisen, asutuksen muokkaamia ja aiheuttamia ketobiootoppeja. Samankaltaista korrelaatiota on ainakin Varsinais-Suomessa löydettävissä ahdekaurion, *Helictochloa pratensis*,

14.5.2024 © Matti Valta

▲ Kevätsaran, *Carex caryophylla*, sitruunankeltaiset hedekukat herättävät huomion toukokuun alussa.

ja hoikkaängelmän, *Thalictrum simplex*, kohdalla. Kevätsaran esiintymien pohjoisraja noudattelee tammivyöhykkeen pohjoisrajaa, noin 60,5° leveyspiiriä.

Kevätsara esiintyy Salon seudulla kahdenlaisilla biotoopeilla: kedoilla ja joenvarsiiniityillä. Molempia yhdistää avoimuus, matala kasvillisuus, maaperän viettävyyys lounaa-

seen tai etelään ja kuivakka paahteisuus. Maaperän tulee olla staattisessa tilassa pitkään; minkäänlainen maan muokkaus ei ole kevätsaran mieleen. Lajia tapaa hyvin harvoin peltojen tai teiden pientareilta, eikä se ensimmäisenä pureudu edes jokirinteiden maanvyörymien savipaljastumiin. Jos kasvillisuus on tiheää, heinikkoistakin, kevätsara voi löytää viimeisen turvapaikan maamuurahaisten pesätornien reunoilta.

Lajin ekologian edellytyksiin ja vaatimuksiin kuuluu kasvustoalueen ja sen ympäristön niukka muu kasvillisuus. Puuttomuus on edellytyksistä ensimmäisiä. Seurallaislajeista tyypillisin on ketopiippo, *Luzula campestris*, usein myös ahdekaurio ja sikoangervo, *Filipendula vulgaris*, paikoin ketokaunokki, *Centaurea scabiosa*. Vähänkään rehevää biotooppia kevätsara karttaa. Sitä on turha etsiä ketolaikuilta, joilla kasvaa esimerkiksi ahomansikkaa, *Fragaria vesca*, kevätleiniikkiä, *Ranunculus auricomus* -ryhmä, keto-orvokkia, *Viola tricolor*, kevätpiippoa, *Luzula pilosa*, kevätesikkaa, *Primula veris*, tai valkovuokkoa, *Anemone nemorosa*. Toisaalta liian karut, kallioiset, kivikkoiset ja jäkäläiset kedot eivät ole lajin suosiossa.

Mäntyjen, *Pinus sylvestris*, happaman neulaskarikkeen laskeumaa sara sietää vuosia, mutta ei vuosikymmeniä, vaan kasvusto alkaa pienentyä. Selvimmin tämän voi todeta Pahkavuorella, Ilomäenpuistossa, Kirjastolassa ja Kärkässä. Turussa Uittamon pieni kasvusto lähes puolitui vähi-

tellen 16 vuodessa 44 yksilöstä 24:ään. Ilmeinen syy on isojen mäntyjen neulaskarikerke. Muusta puustosta tai pensaista kevätsara sietää lähietäisyydellä vain katajaa, *Juniperus communis*.

© Matti Valta

Ihminen on pitkään luonut kevätsaralle soveliaita kotoympäristöjä, joten lajin tittelit arkeofyytti, perinobiotooppi-indikaattori ja paahtekasvi ovat oikeaan osuiva.

◀ **Pertelin Kuivakosken rinniityllä kevätsaran kasvupaikan muutokset ovat olleet vähäisiä laidunnuksen jatkuttua.**

▶ **Halikon Lampolan kallioketo on lammaslaidun ja siinä kevätsara muodostaa tiheitä kasvustoja.**

Runsaimmillaan kevätsaraa on vierä vieressä lähes patjamaisina kasvustoina kuten Lampolan talon luona 575 yksilöä $3 \times 5,5$ neliömetrin alalla, Kovaskallion tuntumassa 365 yksilöä $1,5 \times 3$ m²:llä tai Pahkavuorella 225 kukkivaa yksilöä $1,5 \times 2,5$ m²:n alalla. Toisessa ääripäässä laji esiintyy harvakseltaan siellä täällä kuten Kuivakosken rinniityllä 10 yksilöä 2×10 m²:llä.

Muutokset

Kevätsaran esiintymisen muutos 35 vuoden aikana on hämmentävän dramaattinen ja kaksijakoinen. Toisaalta laji on vähenemässä, toisaalta lisääntymässä. Sen statuskin on jonkinlaisessa muutoksessa. Laji on katoamassa kedoilta ja laidunniityiltä mutta siirtymässä hautausmaidan nurmikoille.

1990-luvun 21 esiintymisalueesta kuusi on kadonnut kasvupaikkojen täysin hävityä. Ne ovat hautautuneet teiden, aitojen, sähkölinjojen, ojien tai täytetämaan alle. Eräitä kohteita oli vuonna 2024 lähes mahdotonta tunnistaa 1990-luvun kedoiksi. 12 esiintymää on rehevöitynyt: heinittynyt ja pensoittunut. Muutos haittaa kevätsaraa selvästi.

◀ **Salon kaupungin Pahkavuorella ilmavalvonnan muistomerkki houkuttelee paikalle kasvillisuuden talloja. Kevätsara hyötyy tilanteesta.**

► Vähä-Pullolasta Falkin kalmistolta kevätsara on kadonnut. Sama näkymä vuonna 1989 ja 2024.

Kasvustoista on kadonnut 44,2 %. Erityisesti pienet alle 30 yksilön kasvustot ovat kärsineet pahoin. Isot kasvustot ovat selviytyneet, joten kasvustojen yksilökeskiarvo on noussut 47,9 %. Kevätsara on monin paikoin paennut mäkien lakiosiin kuten Kaijakalliolla ja Pahkavuorella katoen metsittyviltä rinteiltä Kirjastolassa, Kärkässä ja Pahkavuorella. Osasyysiksi voisi arvailla, että kevätsara paahdekasvina olisi hallanarka, mutta Perttelin ja Vähä-Pullolan laajat esiintymät eivät tue tätä ajatusta. Kyse on pikemminkin ketojen umpeenkasvusta yhdistettynä mäntyjen neulasten happamaan laskeumaan.

Kevätsara hyötyy muuta kasvillisuutta kurittavasta laidunnuksesta kuten käy selvästi ilmi Päivärinnan, Kuivakosken ja Lampolan kevätsaraesiintymillä. Laiduntajista lammas lienee kevätsaralle soveliaain päätellen Lampolan talon laidunnuksesta. Talonväen mukaan laidunnus on kuitenkin loppumassa susiongelman vuoksi. Laidunnuksen loppuminen Kutilankoskella on vähentänyt kevätsarat 326:sta 46:een. Esiintymä katoaa lähivuosina.

Pensaikon poisto on avitannut kolmea esiintymää ja ih-

► Kevätsara on hävinnyt myös Halikon keskustan jokivarresta, joka on tuomipöheikköä.

1989

1989 © Matti Vaila

2024

15.5.2024 © Matti Vaila

15.5.2024 © Matti Vaila

Ilomäenpuiston itäreunalla on tehty puiston laajennus, ja kevätsara on sieltä kadonnut ...

... kuten myös Mattilan talon pihaniityltä, joka on täyteاما.

misen tallominen frisbeeradalla yhtä esiintymää. Harmillisista on, ettei kaikkia muinaisten kalmistojen ympäristöjä pidetä avoimena. Pahimmillaan muinaiset hautausmaat kasvavat viisimetristä tuomea, *Prunus padus*, ja haapaa, *Populus tremula*, kevätsarojen tukahtuessa väistämättä.

Uskelan hautausmaan vähäisestä kevätsaraesiintymästä oli puhetta Salon kasviharrastajien keskuudessa jo 1980-luvulla. Lajin runsastuminen Uskelan hautausmaalla yllätti. Saraa kasvaa tiheinä kasvustoina jyrkän hautausmaan ylärinteessä kiviaitatasanteilla, hoitamattomilla haudoilla ja

mäen laella sijaitsevan kirkon ympärillä, sen lounais-, etelä- ja kaakkoispuolella. Laskin yhteensä noin 10 600 yksilöä. Kiviaidat ja polut rajaavat ne keinoitekoisesti 23 erilliseen esiintymään. Niistä rinteen keskiosassa sijaitsi pienin 15 yksilön kasvusto ja ylärinteessä suurin yhtenäinen noin 1 200 yksilön ”patja”.

Aluetta hoidetaan jo touko-kuussa kookkaalla ajettavalla ruohonleikkurilla. Käsitte-lystä pienikokoinen kevätsara ei näytä kärsivän, se jäänee leikkuuterän alapuolelle. Hautausmaan hoitokäytäntö on vaikiintunut, joten saraa ei uhkaa mikään, pikemminkin päinvastoin, alue on sen turvapaikka. Arviolta 50–60 % Suomen kevätsaroista kasvaa Uskelan hautausmaalla!

Salosta lännempänä Paimiossa Jaakobin kirkon hautausmaalla kevätsaraa on tunnetusti kasvanut niukalti jo 1980-luvulla (Onni Silkkilä suull., näyte TUR). 2024 hautausmaalla kasvoi 49 yksilöä ja hautausmaata rajaavan kiviaidan ulkopuolella, länsipuolella, seitsemän kasvia. Kevätsaran runsastuminen hautausmaan nurmikolla on ollut maltillista, mutta levittäytyminen sen ulkopuolelle on uusi ilmiö.

Uudet esiintymät

Uusia esiintymäalueita löysin kaksi. Ne sijaitsivat aiempien lähituntumassa, 200 ja 300 metrin etäisyydellä. Uusia kasvustoja löytyi viisi. Niistä kaksi on isoja elinvoimaisia kasvustoja ja loput muutaman yksilön suuruisia ympäristöön levittäytymään pyrkiviä lähetiläitä.

► Uskelan kirkon ympäristössä nurmikkoniityillä kevätsaraa on runsaasti.

Uusia esiintymiä tulisi etsiä aktiivisesti, sillä potentiaalisia biotooppeja on erityisesti Perniön pohjoisosissa, Halikon eteläosissa ja Muurlanjoen reunoilla. Voisi rohkeasti olettaa, että Salon seudun pohjoisinta kevätsaraesiintymää ei ole vielä löydetty.

Kevätsara on helpoimmin havaittavissa lyhyen ajan toukokuun alkupuolella, jolloin kirkkaan keltaiset ”hedekynttilät” liekehtivät viherrystä aloittavilla ruskeansävyisillä kedoilla.

Kiitokset

Irene Routio, Lampolan talon väki, Vuokon säätio, Varsinais-Suomen Elykeskus.

Valta, M. & Luoto, J. 1991: Kevätsaran (*Carex caryophyllea*) ja muinaisen asutuksen yhteyksistä Varsinais-Suomessa, erityisesti Salon seudulla. *Lutukka* 7: 40–47.

Valta, M. (toim.) 2009: *Luonnonkasvit Salon seudulla – tietoja vuosilta 1979–2007*. 40 s. Luontosäde. Turku.

Carex caryophyllea in the Salo region, SW Finland, in 1989–2024

In Finland, *Carex caryophyllea* is an archaeophyte plant of traditional cultural biotopes in the southwesternmost parts of the country and classified as vulnerable. In the biogeographical province of Finland Proper, it is most common around the Salo region. The article compares its known occurrences in this region in the 1990s and in 2024.

In the Salo region the species has declined or disappeared from its natural habitats of meadows and riverside pastures. But surprisingly it has become far more common in one locality, at Uskela, on the grass meadows of the cemetery, where 10 600 plants were counted in 2024.

The diminishing habitats could be restored and made more suitable for the species by clearing bushes and pinewood or by increasing sheep grazing.

Matti Valta, Turku, luontosade.valta@elisanet.fi

14. 5. 2024 © Matti Valta

Kevätsara Salon seudulla 1989–1998 ja 2024. Esiintymät ovat järjestyksessä karkeasti idästä länteen. Esiintymäalueilla on lähes aina useampia kevätsarakasvustoja. Ne on tulkittu erillisiksi, jos välimatkaa niiden välillä on vähintään 10 metriä. Käytetty koordinaatisto on ETRS-TM35FIN. M = muutokset, ilmaistu +, 0, –, x (kadonnut).

Kasvusto	Yksilöä (alalla m²)	Huomioita vuonna 2024	M	
Salo, Perteli, Kuivakoski, Jokivarsiniitty, 6 kasvustoa, löytäjä P. Havia 1996				
	1998	2024		
6708060: 294014	106	100 (4×8)	Ylärinne, laidunnetaan	–
6708067: 293986	17	3 (0,5×0,5)	Jyrkkä rinne, ketokaunokkia	– –
6708020: 294017	12	30 (3×5)	Alarinne, laidunnetaan	+
6708010: 294072	30	30 (3×7)	Alarinne, laidunnetaan	0
6707988: 294106	22	10 (2×10)	Laidunnetaan	–
6708079: 293979	46	–	Alarinne, laidunnetaan, rehevöitynyt, kevätleinikkiä, kevätesikkoa, poimulehtiä	x
Salo, Perteli, Liipola – Päivärinta, puron itäpuolen törmäniitty				
	1996	2024		
6708555: 294018	*3	148 (2×3,5)	*P. Havia; ylärinne, laidunnetaan, purelehdoissa humalaa runsaasti	+ + +
Salo, Vähä-Pullola, Falkki, rautakautinen kalmisto sekä keto tien toisella puolella				
	1990	2024		
6693914: 289253	150 (50×50)	–	Kalmisto umpeenkasvanut, heinittynyt, tuomea, haapaa	x
6693956: 289263	50 (15×15)	–	Piha-aluetta, rakennettu	x
Salo, Vähä-Pullola, Falkin talolta n. 300 m itään, Kovaskallion luotelipuolen pieni metsäsaareke, lounaisrinne				
	1989–1998	2024		
6693844: 289477	?	365 (1,5×3)	Pieni kallioketo, tiettävästi Suomen itäisin esiintymä	uusi
Salo, Pahkavuori, 3 kasvustoa				
	1990	2024		
6700344: 287867	22	–	Alarinne, pensaita, männyt isoja, mäkitervakkoa	x
6700404: 287974	250	348	Frisbee-rata ja muistomerkillä kävijät pitävät avoimena	+
6700409: 287994	5	8		+
Uskelan hautausmaan lounais-, etelä- ja kaakkoisrinne, ylärinteen kivi-aitasanteet, kirkon ympärillä, runsaasti pienen naispatsaan ympärillä, käyttämättömillä hautakummuilla				
	1989	2024		
669959: 2867	jonkin verran* niukalti** arvio 20–50	yht. 10 600	* O. Silkkilä (suull.), ** N. Pitkänen (kirje); 1 iso esiintymä, kiviaitojen ja polkujen rajaamina 23 kasvustoa (15–1200 yks.), nurmikkooniittyä, leikataan istutavalla ruohonleikkurilla	+ + + +
Uskelan kirkonmäen lounaisosa, kalmistokummut, 3 kasvustoa				
	1989–2009	2024		
6699257: 286194	100 (10×25), 200, 130 (10×10), 130	–	Seurattu useana vuonna, rehevöitynyt, pensaita, tie, pyörätien levennys, täytemaata	x
6699217: 286147	30	–		x
6699203: 286126	50	–		x

Kasvusto	Yksilöä (alalla m²)	Huomioita vuonna 2024	M	
Salo, Kirjastolanmäki, 2 kasvustoa lounais- ja länsirinteellä				
	1989	2024		
6699044: 285983	38	–	Pensoittunut, isotuomipihlajaa, katajaa, mäntyjä, hoidettu kevätsaran kannalta väärästä paikasta	x
6699154: 285972	2	–		x
Salo, Lukkarinmäki, Ilomäenpuisto, 4 kasvustoa rinteillä				
	1990	2024		
6700085: 286999	300	111	Umpeen kasvamassa, lehtikuuset varjostavat	– –
6700118: 287000	2	–	Täytemaata, tehty puistoa	x
6700158: 28704	2	–	Männikön ketoaukossa	x
6700111: 286983	–	2		uusi
Salo, Kärkkä, 6 kasvustoa				
	1989-90	2024		
6698646: 285385	400 (20×40)	328 (20×40)	Hoidettu, haravoitu	–
6698857: 285297	300 (50×50)	190 (2×5)	Kasvamassa umpeen	– –
6698673: 285361	2	–		x
6698925: 285453	100	–	Iso aita, tie, oja	x
6698945: 285469	20	–		x
6698927: 285406	5	–	Pieni metsäniitty rehevöitynyt, saniaisia, mansikkaa	x
Salo, Kärkkä, Ragnaböle, pellonreunan ketokapeikko				
	1990	2024		
6698410: 285004	20	–	Täytemaata, ei taloa, ei ketoa	x
Salo, Viitankruunu, kesämökin jyrkkä etelärinne				
	1990	2024		
6697492: 283750	40	–	Ei rinnettä, tien levennys	x
Salo, Viitankruunu, Tuomolan talo				
	1990	2024		
6697525: 283669	100	–	Rehevöitynyt pahoin, heinikkoa	x
Salo, Hallikko, liikenmäki, uhrikiven lähellä 2 kasvustoa				
	1990	2024		
6700110: 283356	100 (2×4)	–	Tie, sähkölinja, kuusiaita, pensaita, nuoria koivuja, rehevöitynyt	x
6700159: 283372	13	–		x
Hallikko, Keskusta, joensivuniityn törmä, 2 kasvustoa				
	1990	2024		
6701857: 283681	10	–	Tuomipensaita, korkeaa heinikkoa, rehevöitynyt	x
6701897: 283648	16	–		x
Hallikko, Rikala, Kaijakallio, ketosaareke, jossa istutustammikko, 3 kasvustoa				
	1989–1990	2024		
670135: 28291	200	317 (4×45)	Hoidettu, avoimempi, tammikko puistomainen	+
671353: 282935	?	81 (2×2)		uusi
6711373: 282936	?	90 (2×2)	Kumpareen laella	uusi

Kasvusto	Yksilöä (alalla m²)		Huomioita vuonna 2024	M
Halikko, Rikalan linnavuoren laki				
	1990-luku	2016		
670124: 28261	* jonkin verran	***1 m²	*O. Siikkilä (suull.), ** J. Lampinen; tilanne muuttumaton, rauhoitettu alue, turisteja	0
Halikko, Puotilan metsän länsirinne				
	1990	2024		
6702336: 282714	2	–	Täytymään reunassa muutaman neliön keto, ahomansikkaa	x
Halikko, Yttelä, Mattilan talon pihaketo				
	1990	2024		
6703848: 282508	3	–	Täytymaata, kallio rehevöitynyt.	x
Halikko, Yttelä, Heikin talon lounaisrinne				
	1998	2024		
6704318: 282442	5	–	Pihan laajennus, täytymaata, syreenejä	x
Halikko, Yttelä, Lampolan ja Heikin talojen välillä ketokumpare, jossa lato				
	1990	2024		
6704306: 282267	30	59	Ollut lammaslaitumena jokunen vuosi sitten, aidat on, heinittymässä uudelleen	+
Halikko, Yttelä, Lampolan talon jyrkkä länsirinne, yläosa				
	1990	2024		
67427: 28195	?	575	Lammaslaidun, laidunnus lopumassa susiongelman vuoksi, mm. sipulinurmikkaa	uusi
Halikko, Vaskio, Kuttilankoski, joen itärinteen niitty, löytäjä O. Talvio 1997, yht. 23 esiintymisaluetta				
	1998	2024		
6711312: 280350	326 (10x20)	46 (2x9)	Laidunnus lopetettu, karjaita poistettu, rehevöitynyt, heinittynyt, pohjoisin esiintymä, tuhoutumassa	---

Muutokset yhteensä			
	1989–1998	2024	muutos %
yksilöitä			
	2929	1629	–44,4
Kaikki yksilöt, uudet esiintymät mukaan lukien (ei Uskelan hautausmaata)	2929	2740	–6,5
Kaikki yksilöt Uskelan hautausmaa mukaan lukien	n. 2960–2990	13340	n. +78
esiintymisalueita			
	22	12	–45,4
alueista uusia	2		
kasvustoja			
	43	24	–44,2
kasvustoista uusia	5		
Kasvustojen yksilömäärien keskiarvo (ei Uskelan hautausmaata)	75,1	144,2	+47,9

▼ Uskelan hautausmaasta on muodostunut keväsaran turvapaikka: arviolta yli puolet Suomen keväsaroista kasvaa täällä!

